

Födelsekontrollen avhandlas på nytt

20 Tidn.
9502

INSPIRERAD av den franske filosofen Michel Foucault har Hjärdis Levin, under rubriken **Masken uti rosen** skrivit en avslöjande doktorsavhandling vid Umeå universitet om nymalthusianism och födelsekontroll i Sverige 1880-1910.

Hon inleder med ett citat från 1902 av professor Pontus Fahlbeck: "...nymalthusianism är två-barnssystemet satt i teori... Detta system ligger... i luften för närvarande. Ty det gömmer sig uti varje långt hunnen civilisation såsom masken uti rosen."

Med avstamp i striderna kring 30 års preventivmedelsdebatt från 1880 till 1910 målar hon upp ett brett panorama och berättar föredömligt klart och enkelt om olika grupperingar som kom att stå i motsättning till varandra.

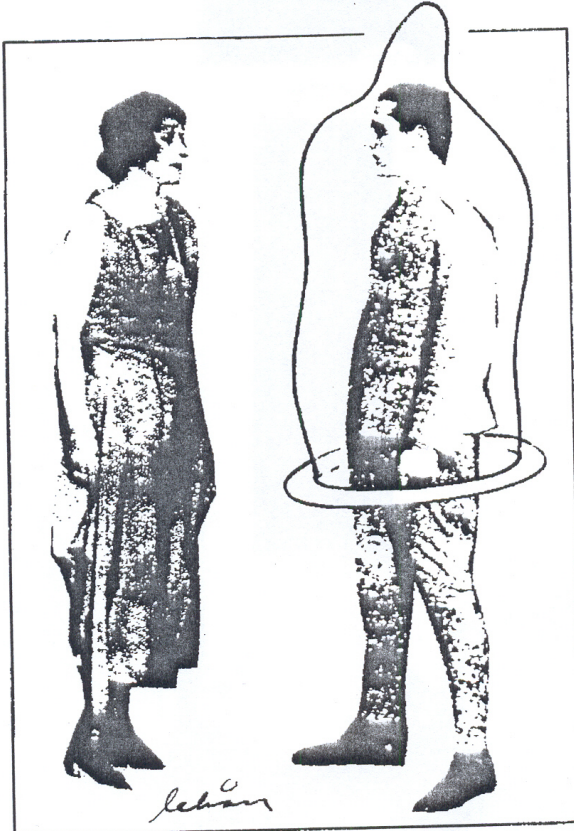
Allt börjar med att den engelske prästen och nationalekonomen Robert Malthus (1766-1834) polemiserade mot franska revolutionens tro på människans förmåga till ett obegränsat framåtskridande. Han menade att allt levande förökar sig så fort att näringsmedlen snabbt skulle tryta.

En möjlighet att undgå detta vore om äktenskapen kunde ingås senare i livet och en allmän avhållsamhet iakttagas.

Senare uppstod en nymalthusiansk rörelse med uppmärksammade medlemmar som Annie Bewsant och läkaren George Drysdale. De pläderade för att preventivmedel borde vara tillgängliga för vanligt folk. Detta var nytt och diskutabelt. Malthus själv hade ju bara talat om självbehärskning och personligt ansvar.

I Sverige kom dessa idéer att på 1880-talet få sin uttolkning av den i Uppsala matematikstuderande Knut Wicksell (1851-1926).

Denne yngling höll två mycket om-

stridda tal, dels i en nykterhetsförening, dels på universitet. Hans föredrag hade titeln **Vilka äro de allmänna orsakerna till dryckenskapslasten och huru kunna de undanröjas?**

Ämnet i sig kunde knappast väcka missnöje, men Wicksell späckade föredragen med nymalthusianska tongångar och talade för en frivillig inskränkning av barnantalet. Han vände sig främst till arbetare och studenter.

Det blev skandal och den frispråkige unge mannen tilldelades en allvarlig varning från konsistoriet vid universitetet.

Levin har tålmodigt följt hur "stormen i Uppsala" skildrades i 36 tidningar sprid-

da över hela riket. Enbart tre av dessa ställde sig positiva till budskapet.

En annan – och knappast mindre kontroversiell folktalare – framträdde 1910. Det är Hinke Berggren som ömmar för trötta och av alltför många barnsängar utslitna arbetarkvinnor.

Han höll i tur och ordning föredrag enbart för kvinnor och enbart för män. Det talades en hel del om sedlighetsnuckor och de olika kvinnorörelsernas medlemmar utmålades som fula, frigida och ratade på äktenskapsmarknaden.

Denna misskrediterade kvinnorörelse var splittrad i flera fraktioner bland annat socialister och liberala. De var dock ganska samstämmiga i sitt fördömande av den nya moralen som ansågs leda till promiskuitet, fattigdom, försämrad folkhälsa samt en ökning av veneraliska sjukdomar och aborter.

Ären mellan de officiella framträdandena av Wicksell och Berggren engagerade sig en mängd debattörer av båda könen. Här nämner jag bara Sophie Adlersparre, Frida Steenhof, Ellen Key, Ina Rogberg och Zeth Höglund men det fanns många, många andra.

Sedlighetsstriderna böljade fram och tillbaka med en frenesi och ilska som vi idag knappast kan föreställa oss. År 1910 stiftades en lag som förbjöd propaganda för preventivmedel. Den var i vigör fram till 1938.

Det handlade inte bara om kvinnans rätt till den egna kroppen. Nu förändrades den gamla livsstilen och det moderna konsumtionssamhället växte fram. Människor började anse att de hade rätt att förverkliga sig själva, att de som individer – och inte bara som anonym arbetskraft – hade ett egenvärde. □

MAJ PERSSON